

Գոհար Հակոբյան¹

**ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳԱՐՏՆԻՔԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՆ
ՀԱՆՑԱԿԱԶՄԻ ՍՈՒԲՅԵԿՏՆԵՐԸ**

Անձնական կյանքի անձեռնմխելիության իրավունքը ՀՀ օրենսդրությամբ և միջազգային պայմանագրերով երաշխավորված հիմնարար իրավունքներից է, առանց որի դժվար է պատկերացնել սոցիալական էակի՝ մարդու բնականոն կենսագործունեությունը հասարակության մեջ: Անձնական կյանքի գաղտնիությունն առավել մեծ արժեքավորում է ձեռք բերել ժամանակակից աշխարհում, որտեղ տեղեկատվական տեխնոլոգիաների շեշտակի և հաճախ անվերահսկելի առաջընթացն ու լայն տարածումը զգալիորեն բարդացնում է յուրաքանչյուրի անձնական կյանքի գաղտնիության ապահովումը: Հետևաբար, պետությունը, համապատասխան իրավական արձագանք տալով ծագած մարտահրավերներին, պետք է ավելի գործուն մեխանիզմներ նախատեսի անձնական կյանքի անձեռնմխելիության արդյունավետ իրավական պաշտպանության համար: Այդ նպատակով ձեռնարկված ամենակարևոր քայլերից մեկն անձնական կյանքի անձեռնմխելիության քրեաիրավական պաշտպանությունն է: Այսպես, անձնական և ընտանեկան կյանքի անձեռնմխելիության խախտման համար մեր երկրում նախատեսված է քրեական պատասխանատվություն: Սակայն գոյություն ունի անձնական կյանքի մի ոլորտ, որն առնչվում է մարդու ինքնության առավել զգայուն, ինտիմ, խոցելի կողմերին՝ ֆիզիկական և հոգեկան առողջությանը: Մեր օրենսդիրը հատկապես արժեվորում է անձնական կյանքի վերոնշյալ ոլորտի անձեռնմխելիությունը՝ դրա պաշտպանության համար քրեական օրենսգրքում նախատեսելով հատուկ հանցակազմ: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածը նախատեսում է պատասխանատվություն բժշկական գաղտնիքի հրապարակման համար: Նշված հանցագործության վտանգավորությունը դրսևորվում է ոչ միայն անձի անձնական և

¹ ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական իրավունքի ամբիոնի ասպիրանտ, գիտ. ղեկավար՝ իրավ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ Ա.Ռ. Մարգարյան:

ընտանեկան կյանքին առնչվող ամենանուրբ, ամենախնտիմ տեղեկությունների հրապարակմամբ անծին պատճառված բարոյական զգալի վնասով, այլև առողջապահության ողջ համակարգի նկատմամբ վստահության կորստով և այդ ոլորտում աշխատող անձանց մասնագիտական հեղինակության խաթարմամբ: Ուստի միանգամայն օրինաչափ է, որ օրենսդիրը վերոնշյալ հանցակազմի համար նախատեսել է հատուկ սուբյեկտ: Այսպես, ՀՀ քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեորեն պատժելի է առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության անծի հիվանդության կամ բժշկական ստուգման արդյունքների մասին տեղեկություններ հրապարակելը *բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող անձանց կողմից*: Ակնհայտ է, որ դիսպոզիցիան բլանկետային է, ուստի սուբյեկտների շրջանակը պարզելու համար պետք է դիմենք «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքին, որը սահմանում է, թե ինչ ասել է *բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող անձինք*: Այսպես, նշված օրենքի 1-ին հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող անձինք ասելով պետք է հասկանալ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով լիցենզավորված, բնակչությանը բժշկական օգնության և սպասարկման որոշակի տեսակներ ցուցաբերող ֆիզիկական և իրավաբանական անձ, անհատ ձեռներեց կամ իրավաբանական անձի կարգավիճակ չունեցող ձեռնարկություն՝ անկախ կազմակերպական-իրավական տեսակից և սեփականության ձևից: Ինչպես երևում է տվյալ ձևակերպումից, այն բավականին լայն է, վերացական և հանգամանալից մեկնաբանության կարիք ունի:

Անդրադառնալով տեսական գրականության մեջ բժշկական գաղտնիքի հրապարակման հանցակազմի սուբյեկտների վերաբերյալ քննարկումներին՝ հանդիպում ենք իրարամերժ դիրքորոշումների, որոնք սերտորեն կապված են տարբեր հեղինակների կողմից «բժշկական գաղտնիք» եզրույթի տարբեր ընկալման հետ: Մասնավորապես՝

1. Առաջին խումբ հեղինակները բժշկական գաղտնիքը դիտարկում են որպես զուտ մասնագիտական գաղտնիք, որից բխում

է, որ բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտներ կարող են լինել միայն տարբեր մակարդակի բժշկական կրթություն ունեցող անձինք, այսինքն՝ բժիշկները, դեղագործները, բուժքույրերը: Այս հեղինակները հիմնականում հիմնվում են այն հայեցակարգի վրա, որ բժշկական գաղտնիքը ներառում է միայն անձի առողջական վիճակի և նրան մատուցված բժշկական ծառայությունների վերաբերյալ տեղեկությունները¹:

2. Հեղինակների երկրորդ խումբը բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների շրջանակն ընդլայնում է՝ դրանում ընդգրկելով ընդհանրապես բոլոր անձանց, ովքեր իրականացնում են բժշկական սպասարկում կամ կատարում են անմիջականորեն հիվանդի խնամքի հետ կապված պարտականություններ, օրինակ՝ սանիտարները, դայակները, բժշկական բուհերի ուսանողները, օրհինատորները²:

3. Հեղինակների երրորդ խումբը բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների շարքին է դասում նաև այն անձանց, ովքեր, թեև անմիջականորեն չեն մատուցում բժշկական բնույթի ծառայություններ, սակայն աշխատում են առողջապահության ոլորտում և օրինական կարգով կարող են տիրապետել բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկությունների: Դրանց շարքին կարելի է դասել, օրինակ՝ բժշկական տրանսպորտի վարորդներին, բժշկական արխիվի աշխատակիցներին, առողջապահության համակարգի պաշտոնատար անձանց և այլն: Վերջին դիրքորոշման կողմնակիցները որպես ելակետ են ընդունում այն հայեցակարգը, որ բժշկական գաղտնիքը ներառում է ոչ միայն բուն բժշկական բնույ-

¹ St'u Палеева К. О. Институт медицинской тайны как объект уголовно-правовой охраны, Нижний Новгород, 2006, էջեր 29, 36, մեջբերումներն ըստ՝ Згадзай О.Э., Казанцев С.Я. Вопросы доступа к информации в законодательстве РФ/ /Экономическая безопасность России: политические ориентиры, законодательные приоритеты, практика обеспечения: Вестник Нижегородской академии МВД России, 2005 .-№5, էջեր 114-115, Раков А.А. Дифференциация ответственности за преступления, совершаемые медицинскими работниками: уголовно-правовой и криминологический аспекты: Автореф. дис. канд. юрид. наук. - Челябинск, 2004.-15 23:

² St'u Палеева К. О., նշված աշխատությունը, էջ 42:

թի տեղեկություններ՝ բժշկական հիմնարկ դիմելու փաստը, բժշկական ծառայություններ մատուցելը, հիվանդության պատմությունը, ախտորոշումը և այլն, այլև՝ անձի մասնավոր կյանքի վերաբերյալ ցանկացած տեղեկություն, որը հայտնի է դարձել բժշկական սպասարկում կատարելիս, օրինակ՝ ֆիզիկական կամ հոգեկան թերությունների, արատների, ինտիմ կապերի, սեռական կողմնորոշման վերաբերյալ տվյալները և այլն¹:

Անվիճելի է, որ սուբյեկտների շրջանակի մասին իրավական դրույթները մեկնաբանելիս պետք է խուսափել ծայրահեղություններից, քանզի մի կողմից այդ ցանկի սահմանափակ մեկնաբանությունը հնարավորություն չի տա արժանի պատասխանատվության ենթարկել այն բոլոր անձանց, ովքեր իրենց աշխատանքի բերումով հնարավորություն ունեն ծանոթանալ բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկություններին, և ումից բժշկական օգնության դիմած անձը ողջամտորեն իրավասու է ակնկալել իր վերաբերյալ տեղեկությունների գաղտնիության պահպանում, մյուս կողմից՝ սուբյեկտների շրջանակի արհեստական ընդլայնումը կիմաստագրկի քննարկվող հատուկ նորմը՝ կորցնելով բժշկական գաղտնիքն օրենքով պաշտպանվող գաղտնիքի այլ տեսակներից տարանջատելու չափանիշը:

Խնդրո առարկա հարցին պատասխանելու համար նպատակահարմար է թվում սկսել բժշկական գաղտնիքի բնորոշումից և օրենքով պաշտպանվող գաղտնիքների համակարգում դրա տեղի բացահայտումից: Այսպես, օրենսդիրը որևէ իրավական փաստաթղթում չի տալիս «բժշկական գաղտնք» եզրույթի հստակ բնորոշումը: Ինչ վերաբերում է քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածին, ապա այն քրեորեն պատժելի է համարում խիստ սահմանափակ շրջանակի տեղեկությունների հրապարակումը, մասնավորապես՝ միայն անձի հիվանդության կամ բժշկական ստուգման արդյունքների մասին տվյալները: Եթե կիսենք օրենսդրի կարծիքն այս հարցի առնչությամբ, կստացվի որ «բժշկական գաղտնիքի» մեջ

¹ Ст'я Меркулова С. Н. Уголовно-правовая охрана профессиональной тайны, Нижний Новгород, 2007, էջ 169, Палева К. О., նշված աշխատությունը, էջ 36, մեջբերումն ըստ՝ Акопов В.И., Маслов Е.Н. Право в медицине. - М.: Книга-сервис, 2002, էջ 71:

ընդգրկվում են նույնիսկ ոչ բոլոր բժշկական բնույթի տեղեկությունները: Մինչդեռ նման դիրքորոշումը բացարձակապես աննպատակահարմար է թվում քննարկման առարկա հատուկ հողվածով պաշտպանվող հասարակական հարաբերությունների առանձնահատկությունների հաշվառմամբ: Ինչևէ, չխորանալով բժշկական գաղտնիքի բնորոշման կապակցությամբ ծագող խնդիրների մեջ, ինչն ամենևին էլ սույն հողվածի նպատակը չէ, նշենք, որ կիսում ենք այն հեղինակների կարծիքը, ովքեր բժշկական գաղտնիքը բնորոշում են որպես հիվանդի մասին տվյալների ամբողջություն, որն առողջապահության ոլորտի աշխատակիցներին հայտնի է դարձել նրան բժշկական ծառայություններ մատուցելիս, այսինքն՝ բժշկական գաղտնիքի բովանդակությունը կազմող տվյալները կարող են լինել ինչպես բժշկական, այնպես էլ անձնական բնույթի: Ասվածից բխում է, որ բժշկական գաղտնիքը դժվար թե կարելի է դասել մաքուր մասնագիտական գաղտնիքների շարքին, քանի որ դրանում ներառված տեղեկությունները կարող են հասանելի և հասկանալի լինել, հետևաբար՝ նաև հրապարակվել ոչ միայն բժշկական անձանակազմի, այսինքն՝ կոնկրետ մասնագիտական բժշկական պարտականություններ կատարող անձանց, այլև այնպիսի անձանց կողմից, ովքեր թեև կարող են ծանոթանալ համապատասխան տեղեկություններին իրենց աշխատանքային պարտականություններն իրականացնելիս, սակայն չեն մատուցում անմիջականորեն բժշկական ծառայություններ: Նման մոտեցումն առավել արդարացված է թվում, քանի որ չկա սկզբունքային տարբերություն, թե առողջապահության ոլորտի ո՞ր աշխատակցի կողմից է գաղտնիքը հրապարակվում, եթե խոսքը գնում է միևնույն տեղեկությունների մասին: Ավելին, ենթադրվում է, որ հիվանդն ի սկզբանե իր համաձայնությունը տվել է տվյալ բժշկական հիմնարկի աշխատակիցների կողմից իր մասին տեղեկություններին ծանոթանալու համար: Կոնկրետ անձի համար կարևոր չէ, թե իր առողջական վիճակի կամ անձնական կյանքի մասին տեղեկությունները հատնի են դարձել բժշկական կրթություն ունեցող, թե չունեցող անձին: Նա բացարձակապես անպաշտպան է նման տեղեկության տիրապետող ցանկացած անձի առջև և բժշկական հիմնարկ դիմելիս ողջամտորեն ակնկալում է գաղտնիության պահպանում բոլոր ան-

ծանց կողմից, ում համապատասխան տեղեկությունները կարող են հասանելի լինել, քանզի հրապարակվելու դեպքում անձին պատճառված վնասը նույնաբնույթ է՝ անկախ հրապարակող սուբյեկտի մասնագիտական կրթությունից:

Ամփոփելով բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների շրջանակի վերաբերյալ իրավական դրույթները և տեսական մոտեցումները՝ առավել նպատակահարմար է թվում քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածում սուբյեկտների հետևյալ ցանկի նախատեսումը՝

1. անձինք, ում համար բժշկական գաղտնիքը մասնագիտական գաղտնիք է, իսկ այն պահպանելը՝ մասնագիտական պարտականություն, մասնավորապես՝ բարձրագույն բժշկական կրթություն (բժիշկ, հոգեբույժ, դեղագործ), միջնակարգ բժշկական կրթություն (բուժքույր, բուժեղբայր) ունեցող անձինք

2. բժշկական կրթություն չունեցող, սակայն անմիջականորեն հիվանդի խնամքի հետ կապված ծառայություններ մատուցող անձինք (դայակ, սանիտար)

3. բժշկական ծառայությունների մատուցման գործընթացում անմիջականորեն չընդգրկված, սակայն օրենքի հիման վրա բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկություններին տիրապետելու հնարավորություն ունեցող անձինք: Վերջիններս իրենց հերթին բաժանվում են երկու խմբի՝

ա) անձինք, ում համապատասխան տեղեկությունները հասանելի են դարձել ուսման կամ մասնագիտական հմտությունների ձեռքբերման, կատարելագործման ընթացքում: Այս խմբում ընդգրկված են բժշկական բարձրագույն ուսումնական հաստատությունների ուսանողները, օրդինատորները, ասպիրանտները

բ) անձինք, որոնց աշխատանքային գործունեությունն ընկած է բժշկական ծառայությունների մատուցման ոլորտում, սակայն ուղղակիորեն չի առնչվում դրանց, այլ ունի օժանդակող բնույթ: Այս խմբին կարելի է դասել բժշկական հաստատությունների վարչակազմի, բժշկական արխիվների աշխատակիցներին, բժշկական գրանցամատյանները վարողներին, բժշկական տրանսպորտ վարորդներին և այլն:

Ինչ վերաբերում է վերոնշյալ ենթակետերում նշված սուբյեկտ-

ներին, ապա բժշկական բուհերի ուսանողների համար բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկություններն անհրաժեշտ են բժշկական գործունեության ոլորտում որոշակի գործառույթներ իրականացնելու համար, ինչն անհնար է առանց այդ տեղեկություններին տիրապետելու: Իսկ երկրորդ ենթակետում նշված անձանց բժշկական գաղտնիքին տեղեկանալը թեպետ ոչ միշտ է անհրաժեշտ իրենց աշխատանքային պարտականությունները կատարելու համար, սակայն այն նրանց կարող է հասանելի լինել ցանկացած պահի: Այսինքն՝ նշված անձանց համար բժշկական գաղտնիքը համարվում է այսպես կոչված «ձեռնմխելի գաղտնիք»¹:

Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ առողջապահության ոլորտի աշխատակիցները պատասխանատվություն են կրում բժշկական գաղտնիքի հրապարակման համար միայն այն պարագայում, եթե ծանոթացել են համապատասխան տեղեկություններին իրենց մասնագիտական պարտականությունների կատարման կապակցությամբ: Եթե քննարկվող հանցակազմի սուբյեկտները համապատասխան տեղեկությունները ձեռք են բերել օրենքով արգելված կարգով կամ անկախ իրենց աշխատանքային գործունեությունից, ապա նրանք չեն կրում բժշկական գաղտնիքը պահպանելու պարտականություն, ուստի ենթակա չեն պատասխանատվության խնդրո առարկա հողվածով: Նրանց համար քրեական պատասխանատվությունը վրա է հասնում քրեական օրենսգրքի 144-րդ հոդվածով՝ անձնական կամ ընտանեկան կյանքի մասին տեղեկություններ ապօրինի հավաքելու, պահելու, օգտագործելու կամ տարածելու համար: Մեր կարծիքով, սակայն, նշված կարգից պետք է բացառություն նախատեսել բժշկի համար: Այն դեպքերում, երբ, օրինակ՝ բժիշկը թեկուզ ոչ պաշտոնապես խորհրդակցում է իր կոլեգայի հետ, և վերջինս համապատասխան տեղեկություններին ծանոթանում է ոչ անմիջականորեն իր պարտականությունները կատարելու կապակցությամբ, միևնույն է, նա ևս ընկնում է քննարկվող հոդվածի գործողության տակ, քանզի նրա համար բժշկական գաղտնիքը մասնագիտական գաղտնիք է, և որպես մասնագիտության ներկայացուցիչ և մասնագիտական էթիկայի կրող՝ բժիշկը պարտավոր է

¹ Ст' у Панаева К. О., նշված աշխատությունը, էջեր 30, 42:

պահպանել նաև իր կոլեգաների հիվանդների վերաբերյալ տեղեկությունների գաղտնիությունը, ինչը բխում է մասնագիտության առանձնահատկություններից և ակնկալվում ինչպես մյուս բժիշկներին, այնպես էլ հիվանդների կողմից:

Միաժամանակ, պետք է ձեռնպահ մնալ բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների ցանկն անհարկի ընդլայնելուց: Մասնավորապես, չի կարելի բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտ համարել անձանց, ում համապատասխան տեղեկությունները հայտնի են դարձել իրենց մասնագիտական կամ ծառայողական պարտականությունները կատարելիս, բայց որոնք առողջապահական ոլորտի աշխատակիցներ չեն: Այսպես, փաստաբանի, քննիչի, դատախազի, դատավորի, հարկային մարմինների աշխատակիցների համար համապատասխան տեղեկությունը կհամարվի ոչ թե բժշկական գաղտնիք, այլ մասնագիտական կամ ծառայողական գաղտնիք, դիցուք՝ փաստաբանական կամ նախաքննության գաղտնիք: Գրականության մեջ առաջարկվում է բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների շարքին դասել նաև այն անձանց, ում մասնագիտական գործունեությունն առնչվում է բժշկական ծառայությունների մատուցման ոլորտին պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում իրենց ծառայության բերումով: Դրանք են առողջապահության ոլորտի պետական գործադիր մարմնի և դրա տարբեր կառուցվածքային մարմինների և ստորաբաժանումների աշխատակիցները: Սակայն, կարծում ենք՝ վերջիններիս համար բժշկական գաղտնիքը ոչ թե մասնագիտական կամ ձեռնմխելի, այլ ծառայողական գաղտնիք է, քանի որ օժտված է հենց ծառայողական գաղտնիքին բնորոշ հատկանիշներով. այն կապված է ոչ թե մասնագիտական պարտականությունների իրականացման, այլ կոնկրետ անձի զբաղեցրած պաշտոնի հետ, այսինքն՝ սուբյեկտը հանդես է գալիս ոչ թե որպես որևէ մասնագիտության, այլ որպես համապատասխան մարմնի ներկայացուցիչ, ում խնդրո առարկա տեղեկություններն անհրաժեշտ են իր ծառայողական պարտականությունները կատարելու համար: Առողջապահության նախարարության պաշտոնատար անձանց, դատավորների, դատախազների և վերոնշյալ մյուս պաշտոնատար անձանց պարագայում համապատասխան հատկանիշ-

ների առկայության դեպքում առաջանում են պաշտոնեական լիազորությունների չարաշահման կամ պաշտոնեական լիազորությունների անցման հանցակազմերը:

Բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտ չի կարելի համարել նաև բժշկական ապահովագրությամբ զբաղվող գործակալներին. թեև նրանք կարող են տիրապետել մարդու առողջական վիճակի վերաբերյալ տեղեկությունների, սակայն նրանք առողջապահության ոլորտի աշխատակիցներ չեն, այդ տեղեկությունները նրանց անհրաժեշտ են իրենց ծառայողական պարտականությունները կատարելու համար, և նրանց համար համապատասխան տեղեկությունները կազմում են ոչ թե բժշկական, այլ ապահովագրական գաղտնիք, որը հրապարակելու համար պատասխանատվությունը նախատեսված է քրեական օրենսգրքի 199-րդ հոդվածի 2-րդ մասով, թեև վկայակոչված հանցակազմը նյութական է, և պատասխանատվությունը վրա է հասնում միայն խոշոր վնաս պատճառելու դեպքում, ինչը, կարծում ենք, արդարացված չէ:

Ուշադրության է արժանի այն հարցի քննարկումը, թե արդյո՞ք բժշկական գաղտնիքի հրապարակման համար քրեական պատասխանատվության ենթակա են հոգեբանները (հոգեթերապեվտները): Բանն այն է, որ «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» օրենքի՝ վերը ներկայացված 1-ին հոդվածի 2-րդ մասը բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող անձանց շարքին է դասում միայն բժշկական օգնություն և սպասարկում իրականացնող, օրենքով սահմանված կարգով լիցենզավորված անձանց: Այնինչ հոգեբանները հոգեբանական օգնություն ցուցաբերելու համար որևէ պետական լիցենզիա չեն ստանում, ավելին, ՀՀ-ում նրանց կրթությունը չի համարվում բժշկական, քանի որ նրանք կրթություն են ստանում ոչ թե բժշկական բուհերում, այլ ընդհանուր պրոֆիլի համալսարաններում, համապատասխանաբար՝ չեն ստանում բժշկի որակավորում: Նման պայմաններում իհարկե հոգեբանական օգնությունը չի համարվում բժշկական օգնություն, իսկ հոգեբանը՝ բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտ: Նման կարգավորումը թվում է առնվազն ոչ ամբողջական: Հոգեբանական թերապիայի առանձին տեսակներ, հատկապես երբ հոգեթերապեվտները նշանակում են դեղամիջոց-

ներ այս կամ այն հոգեբանական խնդիրների լուծման համար, թերևս կարող են համարվել բժշկական օգնության տարատեսակ, քանզի կապված են անձի հոգեբանական առողջության հետ: Սակայն, ինչպես արդեն նշվել է, հոգեթերապևտները չեն համարվում բժիշկներ և իրենց գործունեության համար չեն ստանում պետական լիցենզիա, ինչի պատճառով չեն ընկնում քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի գործողության տակ: Այնուամենայնիվ, որոշ դեպքերում վերոնշյալ նորմը նրանց նկատմամբ ևս կիրառելի է: Այսպես, բժիշկների շրջանում տարածված է հիվանդին բուժելու ընթացքում նշանակել նաև հոգեբանական թերապիա, քննարկել հոգեբանի հետ կոնկրետ հիվանդի առողջական վիճակի և անձնական կյանքին վերաբերելի հարցերը: Ստացվում է, որ թեև հոգեբանն առողջապահության ոլորտի աշխատակից չէ և չի ցուցաբերում բժշկական օգնություն, այնուամենայնիվ կարող է տիրապետել մարդու հոգեկան, հոգեբանական առողջության և անձնական կյանքի վերաբերյալ այնպիսի տեղեկությունների, որոնք նրան հայտնի են դարձել հիվանդի՝ բժշկական օգնություն ստանալու կապակցությամբ, այլ կերպ՝ վկայակոչված օրինակում հոգեբանը հիվանդին մատուցվող բժշկական ծառայությունների մասն է կազմում: Ուստի նման դեպքերում հոգեբանը պետք է նախազգուշացվի հիվանդի վերաբերյալ տեղեկությունների հրապարակման անթույլատրելիության մասին և համարվի քննարկվող հանցակազմի սուբյեկտ: Սակայն նույնիսկ այդ դեպքում բաց է մնում մնացած դեպքերում հոգեբանների, հոգեթերապևտների քրեական պատասխանատվության հարցը: Նրանք չեն համարվում բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտ՝ չնայած այն հանգամանքին, որ հոգեբանը տիրապետում է մարդու հոգեկան առողջության և անձնական կյանքի վերաբերյալ այնպիսի տեղեկությունների, որոնք զուտ բժշկական սպասարկում իրականացնելիս կարող են երբեք էլ ի հայտ չգալ, այսինքն՝ հոգեբանի կողմից անձի վերաբերյալ տեղեկությունները հրապարակելը կարող է երբեմն նույնիսկ ավելի մեծ վնաս պատճառել, քան կպատճառվեր բժշկական հիմնարկի անձնակազմի կողմից բժշկական գաղտնիքը խախտելու դեպքում: Նպատակահարմար չէ հոգեբանների նկատմամբ կիրառել քրեական օրենսգրքի 144-րդ հոդվածը, որը պատասխանատ-

վություն է նախատեսում անձնական և ընտանեկան գաղտնիքը հրապարակելու համար և չի պահանջում հատուկ սուբյեկտի առկայություն: Ակնհայտ է, որ պետք է տարբերակվի պատասխանատվությունն այն անձանց համար, ովքեր համապատասխան տեղեկությունները ձեռք են բերել իրենց մասնագիտական գործունեության իրականացման կապակցությամբ, ովքեր չարաշահել են մասնագիտական օգնության համար իրենց դիմած անձանց վստահությունը՝ ի սկզբանե նրանց դնելով խոցելի դրության մեջ, և խախտել են մասնագիտական էթիկայի կանոնները: Այդ պատճառով նպատակահարմար է թվում քրեական օրենսգրքում առանձին հանցակազմով մասնագիտական կամ ծառայողական գաղտնիքը հրապարակելու համար պատասխանատվության նախատեսումը, որը կտարածվի նաև հոգեթերապեվտների նկատմամբ: Նմանատիպ կարգավորում է նախատեսված ԱՄՆ Կալիֆորնիա նահանգի քրեական օրենսգրքում, որի 8-րդ բաժնի 4-րդ գլուխը վերաբերում է կոնֆիդենցիալ բնույթի տեղեկությունների հրապարակմանը տարբեր մասնագիտությունների ներկայացուցիչների կողմից, բացի բժիշկներից և փաստաբաններից այդ ցանկում ընդգրկված են հոգեթերապեվտները, հոգևորականները, ընտանեկան բռնության հարցերով խորհրդականները և այլն:

Որոշակի հետաքրքրություն է ներկայացնում նաև ժողովրդական բժշկությամբ զբաղվողների կողմից համապատասխան տեղեկությունները հրապարակելու դեպքում նրանց քրեական պատասխանատվության հարցը: Ըստ «Բնակչության բժշկական օգնության և սպասարկման մասին» օրենքի 1-ին հոդվածի՝ բժշկական օգնություն և սպասարկում է համարվում բնակչությանը կանխարգելիչ բուժական, դեղորայքային օգնության ցուցաբերումը, ախտորոշիչ հետազոտությունների, վերականգնողական բուժման, բժշկական փորձաքննության անցկացումը, հարբժշկական և ոչ բուժական բնույթի այլ ծառայությունների մատուցումը: Այսինքն՝ ենթադրվում է, որ ժողովրդական բժշկությունը ևս բժշկական օգնության տարատեսակ է: Այնուամենայնիվ, պետությունը չի սահմանել ժողովրդական բժշկությամբ զբաղվող անձանց լիցենզավորման կարգ՝ հաշվի չառնելով, որ բուժօգնության նշված տեսակը բավականին տարածված է հասարակության որոշ շերտերում, հատկա-

պես հեռավոր մարզերում և գյուղերում: Արդյունքում վերջիններս անարդարացիորեն ազատվել են բժշկական գաղտնիքը պահպանելու պարտականությունից: Այնինչ ակնհայտ է, որ ժողովրդական բժշկությունը ևս բուժօգնության տեսակ է և որպես այդպիսին պետք է գտնվի պետական վերահսկողության ներքո: Այդպիսի մոտեցում է դրսևորել ՌԴ օրենսդիրը՝ նախատեսելով ժողովրդական բժշկությամբ զբաղվողների լիցենզավորում: Ամեն դեպքում, միանշանակ է, որ եթե անձը բժշկական ծառայություններ է մատուցում առանց օրենքով սահմանված կարգը պահպանելու, այդ թվում առանց լիցենզիայի, եթե լիցենզավորման պահանջը նախատեսված է օրենքով, ապա նա չի կարող լինել բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտ:

Հիվանդի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանության շահը հաշվի առնելով՝ առաջարկում ենք օրենքով ամրագրել պարտականություն՝ պահպանելու բժշկական գաղտնիքը նաև բժշկական օգնության հետ կապված գործունեությունը դադարեցնելուց հետո այն սուբյեկտների պարագայում, ում համար բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկությունները համարվում են մասնագիտական գաղտնիք:

Քննարկման առարկա դարձած խնդիրն առավել խորությամբ ուսումնասիրելու նպատակով անդրադառնանք արտասահմանյան երկրներում բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների վերաբերյալ օրենսդրական կարգավորումներին: Այսպես, ԱՊՀ երկրների մեծ մասում, ի տարբերություն Արևմտյան Եվրոպայի երկրների մեծամասնության, քրեական օրենսգրքերը նախատեսում են հատուկ հոդված հատկապես բժշկական գաղտնիքի հրապարակման համար: Մասնավորապես, «Քաղաքացու առողջության պահպանման մասին ՌԴ օրենսդրության հիմունքներում» նշվում է, որ չի թույլատրվում բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկությունների հրապարակումն այն անձանց կողմից, ում դրանք հայտնի են դարձել ուսման, մասնագիտական, ծառայողական և այլ պարտականությունների կատարման կապակցությամբ¹: Այսինքն՝ ռուս օրենսդիրը պատասխանատվություն է նախատեսել առողջապահության բնագավառի բոլոր աշխատակիցների համար: Թեև օգ-

¹ St'u Меркулова С. Н., նշված աշխատությունը, էջ 169:

տագործված ձևակերպումը բավականաչափ հստակ չէ և կարող է չափազանց տարածական մեկնաբանության տեղիք տալ:

Բելառուսի, Ղազախստանի և Ղրղզստանի քրեական օրենսգրքերի համապատասխան հոդվածները կրկնում են ԱՊՀ մոդելային քրեական օրենսգրքի մոտեցումը՝ ամրագրելով պատասխանատվություն բժշկական, դեղագործական կամ այլ աշխատակցի կողմից առանց մասնագիտական կամ ծառայողական անհրաժեշտության հիվանդի հիվանդության կամ բժշկական հետազոտության արդյունքների մասին տեղեկությունները դիտավորությամբ հրապարակելու համար¹:

Մինչդեռ Ուկրաինայում սահմանափակված են քրեական պատասխանատվության պայմանները: Այսպես, Ուկրաինայի քրեական օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեորեն պատժելի է բժշկական գաղտնիքի դիտավորյալ հրապարակումն այն անձի կողմից, ում դա հայտնի է դարձել իր մասնագիտական կամ ծառայողական պարտականությունների կապակցությամբ, եթե դա առաջացրել է ծանր հետևանքներ: Այսինքն՝ հանցակազմը ոչ թե ձևական է, ինչպես քննարկված մյուս երկրներում, այլ նյութական, ընդ որում՝ օրենսդիրն օգտագործում է ոչ թե “медическая тайна” այլ “врачебная тайна” եզրույթը, ինչը միանգամայն ոչ երկիմաստորեն մատնանշում է օրենսդրի մտադրությունը՝ բժշկական գաղտնիքը սահմանափակել մասնագիտական գաղտնիքի շրջանակներով:

Միաժամանակ, Ուկրաինայի քրեական օրենսգրքի 132-րդ հոդվածը նախատեսում է հատուկ նորմ ՉԻԱՀ-ի կամ այլ անբուժելի հիվանդության հայտնաբերմանն ուղղված բժշկական հետազոտության արդյունքները հրապարակելու համար: Նշված հանցակազմի սուբյեկտների շրջանակը զգալիորեն ընդլայնված է, ավելին, ընդգրկված է նաև օժանդակ անձնակազմը, որը տեղեկությունները ձեռք է բերել սեփական նախաձեռնությամբ²:

Ինչ վերաբերում է եվրոպական երկրներին, ապա քրեական

¹ Տե՛ս <http://mvd.gov.by>, Уголовный кодекс республики Беларусь, <http://www.zakon.kz>, Уголовный кодекс республики Казахстан, <http://www.prokuror.kg> Уголовный кодекс Киргизской республики (19.11.2013թ.-ի դրությամբ):

² Տե՛ս <http://meget.kiev.ua>, 19.11.20132.-ի դրությամբ, Уголовный кодекс республики Украина.

օրենսգրքերի մեծ մասը չի նախատեսում բժշկական գաղտնիքի հրապարակման հատուկ հանցակազմ, այլ սահմանում է մասնագիտական կամ ծառայողական գաղտնիքի հրապարակման հոդված՝ բժշկական գաղտնիքին նվիրված մասով կամ կետով: Այսպես, Ավստրիայի քրեական օրենսգրքի 121-րդ հոդվածի համաձայն՝ բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտներն են այն անձինք, ում համապատասխան տեղեկությունները վստահվել են բացառապես իրենց մասնագիտական գործունեության ուժով՝ նրանց կողմից բուժման, հիվանդների խնամքի, ծննդաբերության, դեղագործության, բժշկատեխնիկական հետազոտությունների հետ կապված իրենց մասնագիտական գործառույթների իրականացման կամ բժշկական հիմնարկների կառավարման կամ բժշկական ապահովագրության հետ: Նույն հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ նշված անձանց հավասարեցվում են օժանդակող անձնակազմը, այդ թվում՝ այն դեպքերը, երբ նրանք գործում են ոչ մասնագիտորեն, ինչպես նաև անձինք, ովքեր մասնակցում են այդ գործունեությանը կրթական նպատակով¹: Այսինքն՝ ավստրիական օրենսդիրը ևս քննարկվող հանցակազմի սուբյեկտ է դիտում բոլոր անձանց, ում հիվանդի վերաբերյալ տեղեկությունները կարող են հայտնի դառնալ օրենքի հիման վրա:

Գերմանիայի քրեական օրենսգրքի 203-րդ հոդվածի համաձայն՝ բժշկական գաղտնիքի հրապարակման համար քրեական պատասխանատվության են ենթակա անձինք, ում գաղտնիքը վստահվել կամ հայտնի է դարձել բժշկի, ատամնաբույժի, անասնաբույժի, դեղագործի կամ այլ բժշկական աշխատակցի մասնագիտական գործունեության իրականացման ընթացքում, որի համար անհրաժեշտ է համապատասխան կրթություն, եթե այդ պահանջը կարգավորված է պետության կողմից: Ի դեպ, նույն հոդվածի 2-րդ մասը պատասխանատվություն է նախատեսում մասնագիտությամբ հոգեբանի համար, ով ունի պետության կողմից ճանաչվող

¹ St'e Меркулова С. Н., նշված աշխատությունը, էջ 51, մեջբերումն ըստ՝ Уголовный кодекс Австрии / Науч. ред. и вступ. статья докт. юрид. наук, проф. С.В. Милюкова; предисловие Генерального прокурора Австрии, доктора Эрнста Ойгена Фаб рици; перевод с немецкого Л.С. Вихровой. - СПб., 2004, էջ 164:

վկայական: Այնուամենայնիվ, ակնհայտ է, որ Չերմանիայում քննարկվող հանցակազմի սուբյեկտների շրջանակը սահմանափակ է և ավելի շատ նման է խորհրդային օրենսդրի մոտեցմանը¹:

Ֆրանսիայում հարցը կարգավորվում է քրեական օրենսգրքի 226-րդ հոդվածի 13,14-րդ մասերով, որոնք անմիջականորեն չեն վերաբերում բժշկական գաղտնիքին, այլ ընդհանրապես օրենքով պաշտպանվող գաղտնիքին, որը պահպանելու պարտականություն ունեն այն անձինք, ովքեր տիրապետում են տեղեկատվությանն իրենց դիրքի, մասնագիտության, զբաղեցրած պաշտոնի կամ ժամանակավորապես ստանձնած պարտականությունների կամ առաքելության բերումով²: Այսինքն՝ խոսքն ավելի շուտ ծառայողական գաղտնիքի մասին է, քան բժշկական:

Շվեյցարիայի քրեական օրենսգրքի 321-րդ հոդվածի համաձայն՝ քրեական պատասխանատվության ենթակա են՝ 1) բժիշկները, ատամնաբույժները, դեղագործները, ինչպես նաև նրանց բուժքույրերը, եթե նրանք իրենց մասնագիտական գործունեության ընթացքում պարտավոր են պահպանել այդ գաղտնիքը, 2) համապատասխան մասնագիտությունը սովորող անձինք, եթե նրանք պարտավոր են պահպանել այդ գաղտնիքը ուսուցման ժամանակ, 3) վերոնշյալ անձինք, եթե նրանք հրապարակել են գաղտնիքը մասնագիտական գործունեության դադարեցման կամ կրթությունն ավարտելուց հետո:

Հետաքրքիր կարգավորում է նախատեսում Շվեյցարիայի քրեական օրենսգրքի 321bis հոդվածը, որը քրեական պատասխանատվություն է նախատեսում *բժշկական հետազոտության* (ընդգծումն իմն է-Գ.Հ.), հետ կապված ծառայողական գաղտնիքի հրապարակման համար³:

Հոլանդիայի քրեական օրենսգրքի 272-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է նախատեսում այն անձանց համար, ովքեր պարտավոր են պահպանել համապատասխան տեղեկությունների գաղտնիությունն իրենց պաշտոնի, մասնագիտության կամ օրենքի պահանջի կամ իրենց *նախկին պաշտոնի կամ մասնագիտության*

¹ St'u <http://www.gesetze-im-internet.de>, German Criminal Code.

² St'u <http://legislationline.org>, Criminal Code of the French Republic.

³ St'u նույն տեղում, Criminal Code of the Swiss Confederation.

բերումով (ընդգծումն իմն է-Գ.Հ.), ինչպես նաև այն անձանց համար, ովքեր գիտեն կամ պետք է ողջամտորեն ենթադրեն այդ պարտականության մասին¹:

Ամփոփելով վերոշարադրյալ փաստարկները, հիմնավորումները և հաշվի առնելով քննարկվող խնդրի կապակցությամբ կատարված համեմատական վերլուծությունը՝ առաջարկում ենք՝

1. սահմանել բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտների հստակ շրջանակ՝ դրանում բացի բժշկական անձնակազմից և հիվանդի նկատմամբ անմիջական խնամք իրականացնող անձանցից ընդգրկելով նաև առողջապահության ոլորտում աշխատող այն անձանց, ովքեր թեև անմիջականորեն բժշկական սպասարկման հետ կապված գործունեություն չեն իրականացնում, սակայն իրենց աշխատանքային պարտականությունների կատարման կապակցությամբ ցանկացած պահի կարող են օրենքի հիման վրա ծանոթանալ բժշկական գաղտնիք կազմող տեղեկություններին

2. նախատեսել պետական լիցենզավորման պահանջ ժողովրդական բժշկությամբ զբաղվող անձանց համար՝ դրանով իսկ նրանց դարձնելով բժշկական գաղտնիքի հրապարակման սուբյեկտ,

3. անմիջականորեն բժշկական օգնության և սպասարկման հետ կապված գործունեություն իրականացնող անձանց համար սահմանել պարտականություն՝ պահպանել բժշկական գաղտնիքը նաև այդպիսի գործունեությունը դադարեցնելուց հետո

4. հաշվի առնելով հոգեթերապեվտների գործունեության առանձնահատկությունները՝ կարգավորել տարբեր իրավիճակներում համապատասխան տեղեկությունների հրապարակման դեպքում նրանց քրեական պատասխանատվության հարցը

5. քրեական օրենսգրքում նախատեսել հատուկ հանցակազմ մասնագիտական կամ ծառայողական գաղտնիքի հրապարակման համար, որը կտարածվի այն մասնագետների կողմից իրենց գործունեության կապակցությամբ հայտնի դարձած՝ անձի անձնական

¹ St'u HW Wefers Bettink and TP Hoelcstra Houthoff Buruma, Legal Privilege and Confidentiality in the Netherlands, Amsterdam, էջ 210:

և ընտանեկան կյանքին առնչվող տեղեկությունների հրապարակման դեպքերի նկատմամբ, որոնց վերաբերյալ հատուկ հանցակազմը քրեական օրենսգրքում բացակայում է:

Gohar Hakobyan

PhD student of the Chair of Criminal Law, YSU

SUBJECTS OF MEDICAL SECRECY DISCLOSURE

The given article discusses some issues on criminal liability of representatives of healthcare system for criminal disclosure of confidential medical data. Based on the reseach carried, the author suggests various legislative proposals on differentiation and specialization of criminal liability of psychotherapists, law enforcement authorities and other state officials for the medical secrecy disclosure. Furthermore, a comparative analysis on relevant legal provisions of European and CIS countries is conducted.

Гоар Акопян

Аспирант кафедры уголовного права ЕГУ

СУБЪЕКТЫ РАЗГЛАШЕНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ТАЙНЫ

В представленной статье затрагиваются вопросы уголовной ответственности различных работников сферы здравоохранения за преступное разглашение медицинской тайны, предлагаются определенные законодательные изменения относительно особенностей уголовной ответственности психотерапевтов, работников правоохранительных органов и других госслужащих за то же самое деяние, а так же проводится сравнительный правовой анализ соответствующих правовых норм стран СНГ и Европы.

Բանալի բառեր: բժշկական գաղտնիք, հրապարակում, հատուկ սուբյեկտ, մասնագիտական, հոգեթերապևտ, առողջապահական, անձնական կյանք:

Keywords: medical secret, disclosure, special subject of the crime, professional, psychotherapist, medical, private life.

Ключевые слова: медицинская тайна, оглашение, специальный субъект, профессиональная, психотерапевт, медицинская, личная жизнь.